

Et hundre- årsjubileum Første norgesmester- skap på ski på Agder

NILS MARTINIUS JUSTVIK

Alle kjenner til at skisportens vogge stod i Morgedal. De færreste er kjent med at det 15. norgesmesterskapet på ski i Norge ble lagt til østre del av Agder, ikke til en av de to store byene i regionen, men til Songe og Risør. Hva var det med Songe og Risør som gjorde dem spesielt egnet for et slikt arrangement? Fantes det skiløpere og administratorer som kunne mestre noe slikt? Spesielt i de indre bygder var det dyktige kombinertløpere, ikke minst en som hadde vokst opp på grensa til Telemark, og Songe hadde en innflytter som overgikk alle andre som administrator, en virkelig entreprenør.

Under Hovedlandsrennet i 1923 startet langrennet fra Akland med trasé i retning Vegårshei. Oslo-avisa *Tidens Tegn* karakteriserte terrenget som både avvekslende og morsomt. Fotograf ukjent. Foto: Harald Langmyr.

Om bord på kystbåten, på vei til Risør for å rapportere fra det første norgesmesterskapet på ski arrangert på Sørlandet, reflekterte Aftenpostens utsendte over bildene av Sørlandet; det blide og skjønne, men også det barske og værbitte, samt Vilhelm Krag's milde poesi og Gabriel Scotts *Morten og Silius* som «triner fram for en ved synet af de pyntelige smaastuer lige ved sjøkanten.»¹ Bare noen dager tidligere, i samme avis under overskriften «Før hovedlandsrennet» presenteres følgende:

Når en østlending hører tale om skisport paa Sørlandet, falder det ham nok saa let at trekke lidt paa smilebaandet. Han kan jo ikke helt komme bort fra, at der nok findes sørlendinger, som kan gaa paa ski – man klarer ikke kongepokaler og 1stepræmier i vore største rend uden det –, men han synes øiensynlig at være af den opfatning, at disse sørlendinger maa høre til de rene undtagelser, og at skisport – det er sikkert meget, de har lært paa Østlandet.²

Det var nok ikke bare i Aftenpostens spalter at det fantes slike bilder av Sørlandet og sørlendingen, så det var nok en overraskelse for mange at det 15. hovedlandsrennet på ski – en 30-, en 15-kilometer og et hopprenn – skulle arrangeres på Sørlandet. Antagelsen om at hvis skiløpere av et visst format fantes i regionen, så måtte det stå østlendinger bak, holder til en viss grad stikk. Av de 14 første hovedlandsrenn ble 10 arrangert rundt om på Østlandet, og de beste skiløperne i langrenn og kombinert fantes på Østlandet, som Lauritz Bergendahl og Torleif Haug, for å nevne de to store.³ Skiklubbene på Songe og i Risør hadde fått tilslaget om arrangementet et år i forveien da hovedlandsrennet gikk av stabelen på Østlandet i Gjøvik-traktene med hopprenn i Tranbergbakken.⁴

Hva kan ha blitt vektlagt ved tildelingen av hovedlandsrennet på Sørlandet? Fantet det tradisjoner for skiidrett som det kunne bygges på? Og ikke minst: Hvorfor ble de to små, nylig etablerte skiklubbene i øst på Sørlandet valgt? Arendal og Kristiansand var vel mer naturlige valg, ikke minst

Arendal, som skulle feire sitt 200-års jubileum, noe Risør for egen del også så fram til.⁵ Snøen uteble spesielt i kyststrøkene denne vinteren – hvordan løste de arrangerende klubbene dette problemet? Den store dramatikken oppstod da hoppbakken, i løpet av natta før rennet i Songebakken, frøs til is og Norges kronprins var en av de første til å sette utfor. Livet kunne være i fare!

Skitradisjoner på Sørlandet – Arendal og Kristiansand?

Snøfall med lange snørike vintre passer som beskrivelse på Sørlandet. Langs kysten kunne nok snøen utebli, men bare noen kilometer innenfor kunne snøen lave ned, noe som ofte førte til at dersom egdene vinterstid skulle reise kort eller langt, måtte skiene benyttes. Topografien på Sørlandet var som skapt for skihopping. Hoppbakker av forskjellig kvalitet og størrelse kunne lett opparbeides. Det skulle ikke skrapes sammen mye snø for å arrangere et hopprenn. I Risør er det dokumentert 14 hoppbakker av forskjellig størrelse og kvalitet, i Vennesla over 40.⁶

Albert Wüller grunnla Songe Skiklubb i 1914 og fikk bygget Songebakken et par år senere. I 1917 ble Sørlandets Skikrets dannet med Wüller som initiativtaker. Fotograf ukjent. Foto: Nasjonalbiblioteket.

På Sørlandet var de aller fleste idrettsklubbene på landsbygda skiklubber, med Dristug som den eldste fra 1895.⁷ En del år inn på 1900-tallet tok mange av disse klubbene opp andre idretter. I byene langs kysten hadde «Turnvater» Joseph Stockingers arbeid bidratt til at de fleste byene hadde turnforeninger i siste halvdel av 1900-tallet. Men Stockinger oppfordret til allsidig bruk av kroppen. I 1881 tok han initiativet til dannelsen av Arendals skiklubb, og i klubbens første skistevne var han selv deltaker, den eneste med stående hopp. Arendals skiklubb ble toneangivende de neste tiårene gjennom å arrangere større regionale renn, og to av klubbens medlemmer vant kongepokal.⁸ Ut over på 1900-tallet tok idrettsklubben Grane over hegemoniet innen skiidrett, og i 1923 gikk Arendals skiklubb inn i Grane. I årene før hadde Grane opparbeidet Nygårdsbakken som kunne måle seg med andre storbakker nasjonalt.⁹ I 1923 skulle byen feire sitt 200-årsjubileum og i byens konservative avis *Vestlandske Tidende* ble det uttrykt misbilligelse ved valget av Songe og Risør som sted for det første hovedlandsrenn. Byen hadde Nygårdsbakken og hovedlandsrennet burde ha blitt lagt til den gamle sjøfartsbyen.¹⁰

Arendal hadde Stockinger, Kristiansand hadde general Wergeland – Franz Joseph Oscar Wergeland.¹¹ Han ble sjef for infanteriregimentet etter at han kom til byen i 1859, skrev to viktige bøker om skiidrett og arbeidet for opprettelse av skiløperkompanier i den norske hæren. I Kristiansand engasjerte han seg i byens skytterlag, og fra 1862 arrangerte han skikonkurranser for både soldater og sivile. Konkurransene viste at skiferdigheter fantes i rikt monn både lokalt og regionalt. Flere av soldatene fra Underoffiserskolen deltok i konkurransene, og etter endt skolegang dro flere tilbake til sine hjemtrakter og ble igangsettere av idrettsaktiviteter og idrettsklubber som omkring 1900 ofte var skiklubber på landsbygda. Vegårshei Idrettslag er en av disse klubbene, men Dristug, som startet som skiklubb, er den eldste klubben – dannet i 1895 – utenfor byene på Sørlandet.

En av skikonkurransene ble arrangert i Stein-

Joseph Stockinger med sin kone Anne Birgithe Stockinger, født Larsen. Stockinger tok i 1881 initiativet til dannelsen av Arendals skiklubb som de neste tiårene skulle bli toneangivende gjennom å arrangere større regionale skirenn. Foto: KUBEN, AAA.PA-2418:L23-254.

kleiva på Lund i Kristiansand i 1862. Ikke spesielt overraskende gjorde telemarkingene det godt i denne konkurransen, men de lokale helter lå ikke langt bak, deriblant en 15-åring fra Konsmo. Men den som virkelig gjør det godt, er fjotlendingen:

Han foragtede imidlertid alle Hop; men naar han gjennemløb Styrtingerne på sine staalsatte Ben, der, som rodvoksede til Skierne, aldrig svigtede ham, da var det som den uvilkaarlige Angstfølelse, der ellers fulgte Løbene forsvandt og opløste sig i et seierigt smil, der tolkede den Vished man nærede om det heldigste Udfald af dette rend, som af alle hans forrige. Hans Aasyn var roligt som hans Bevægelser. Intet Minespil at se paa disse Jernmuskler. Saadanne maa de være, som favntages med de norske Bjørne, kan jeg tenke.¹²

Fra Hovedlandsrennet i 1923. Songebakken var en av de største i landet på den tiden, med muligheter for verdensrekord. Fotograf ukjent. Foto: Harald Langmyr.

Kristiansand hadde også Oddersjaa, verdens eldste skiklubb – med ubrutt historie siden 1875 – og etter sigende verdens eldste hoppbakke, Klappane. Inn på 1900-tallet deltok flere medlemmer av klubben i Holmenkollen med hederlige resultater, i tillegg fikk klubben to kongepokaler i kombinert omkring 1910. Klubben hadde etter hvert flere hoppbakker, men i 1923 kunne ingen av disse konkurrere med verken Nygårdsbakken eller Songebakken. Tinnheiabakken ble bygget i 1930-årene og bidro nok godt til at Kristiansand og Oddersjaa ble tildelt norgesmesterskapet i 1939.¹³

En ingeniør fra Tune i Østfold flytter hegemoniet mot øst.

Etter at de to store byene på Agder hadde hatt hegemoniet på skifronten på slutten av 1800-tallet og et tiår inn i det neste århundret, inntraff et skifte

ved at de østlige delene av Nedenes amt tok over føringen. Skiftet forklares slik:

Længe varte det før skiløpningen tok fart, sørlændingernes egne tiltak strak ikke til. Der maatte indflyttinger til, – østlændinger – selv var de aktive skiløpere, og ga derved skisporten mangt et godt støt fremover.¹⁴

Og den avgjørende person for skiftet var en innflytter fra Østfold. Albert Wüller var ingeniør fra Horten tekniske skole med påfølgende yrkeserfaring fra Myrens Verksted i Kristiania som hadde produsert høvleri- og sagbruksmaskiner fra starten omkring 1850, seinere også sliperimaskiner.¹⁵ Wüller arbeidet også en tid på Hvitvingfoss tresliperi og papirfabrikk. Denne bakgrunnen skapte et ønske om å etablere en sliperibedrift. Sammen med sin kone dro han langs

Sørlandskysten sommeren 1911 og oppdaget Songe. Året etter flyttet han dit, og Songe Træsliperi A/S ble etablert.¹⁶ På Songe ble Wüller livet ut, og til hans død i 1944 brukte denne friluftsentusiasten og skiløperen med hederlige resultater fra Holmenkollen store deler av tiden på å organisere skiidretten. Første steg i denne utviklingen av skiidretten var å danne Songe Skiklubb i 1914, for deretter to år seinere få bygget Songebakken, eller «Braatenkolbakken» som bakken fra først av ble kalt. Lokalhistorikeren Harald Langmyr forteller følgende om sammenfallet i tid og sted for dannelsen av skiklubben og sted for en hoppbakke:

Søndag den 1. mars 1914 ruslet Harald Nilssen [fra Nedre Eiker, ivrig skihopper og arbeider på sliperiet: Forfatterens merknad] rundt på Songe for å finne et sted for en hoppbakke. Og han fant det han lette etter. Lia øst for gården Braaten meinte han kunne passe bra for en større hoppbakke. Dagen etter kom Harald Nilssen inn til Wüllers kontor på sliperiet og sa: «Jeg har funnet bakken Wüller, bli med opp og se på den.» Wüller ble øyeblikkelig interessert, og sammen dro de opp til det østre jordet til gården Braaten for å se på forholdene. Begge meinte at her var plassen for å anlegge en hoppbakke. Allerede neste dag kom Albert Wüller, Harald Nilssen, Yngve Bothen, Kitty Nilssen, Arne Strømmen og Georg Braaten sammen og dannet Songe Skiklubb.¹⁷

I Norges Skiforbunds årsberetning for 1915 er bakken nevnt som en av 30 bakker – den eneste fra Sørlandet – den gang med en bakkerekord på 36,5 meter.¹⁸ I januar 1923, en måned før hovedlandsrennet ble det hevdet fra kvalifisert hold at det var mulig å hoppe over 50 meter og dermed sette verdensrekord.¹⁹

Et andre steg for utviklingen av skiidretten kom i 1917 da Sørlandets Skikrets ble dannet med Wüller som initiativtaker. Han var udiskutabel formann, et verv han beholdt livet ut. Norges Skiforbund var stiftet i 1908 og var opptatt av å danne særkretser som kunne lede og styre utviklingen av skiidretten innenfor et større geografisk område. Ved dannelsen

av Sørlandets Skikrets var det bare fire idrettslag som ble innmeldt: tre skilag fra Arendal, Tvedestrand og Songe, samt Vegårshei Idrettslag, med totalt litt over 200 medlemmer. Ved nyttårstid 1921, noen uker før Risør og Songe Skiklubber ble valgt til sted for hovedlandsrennet i 1923, var antallet klubber og lag økt til 12 og med opp mot 800 medlemmer. Ingen klubber vest for Arendal var med i Sørlandets Skikrets ettersom Vest-Agder Skikrets var dannet et par år tidligere, men med bare litt over 200 medlemmer på 12 lag ved begynnelsen av 1922.²⁰

Det første kretsrennet i regi av Sørlandets Skikrets ble arrangert i slutten av februar tre uker etter stiftelsen av kretsen i 1917 på Songe. «Hoprendet ble aapnet kl. 1 av formanden i Songe skiklub hr. Ing. A. Wüller, han stod flot og fint sine 36 1/2 m.»²¹ Deltagerne kom fra flere av byene og landdistriktene i Nedenes Amt, men det var også skiløpere fra Kragerø Turn & Idrettsforening som ble medlem av den regionale skikretsen. Referatet avsluttes slik:

Veiret var bra den hele tid, bare den blide varme sol ville ikke vise sig før løpet var over, men da smilte den desto venligere til den store menneskeskare som var møtt frem, det var mellem 900–1000 tilskuere.²²

Wüller hadde ved å danne en klubb, bygge en av de beste hoppbakkene i landet og deretter samle og utvikle skikretsen i et avgrenset område vist mye av sitt potensiale. Etter bare sju år som austegd ble han valgt, udiskutabelt, til å lede idrettsutviklingen i det regionale leddet for Aust-Agder i den nyopprettede nasjonale idrettsorganisasjonen Norges Landsforbund for Idrett fra 1919. Wüller satt som formann i Aust-Agder Distriktslag for Idrett fram til 1924 og skaffet seg et godt kontaktnett regionalt, men også nasjonalt.²³ Tilliten til Wüllers evner og kapasitet stoppet ikke med dette, for på Skiforbundets «repræsentant-forsamling» under Hovedlandsrennet i 1922 på Gjøvik ble Wüller valgt til suppleant til styret i Skiforbundet. Han ble gjenvalgt året etter. Representantforsamlingen som var

samlet i Risørs gymnastikklokale i februar 1923 under hovedlandsrennet ga uttrykk «for [...] beundring for det arbeide som er nedlagt hernede. Forsamlingen sluttet sig hertil ved livlig applaus.»²⁴

I det foregående har ingen andre personer blitt nevnt av de regionale idrettslederne eller aktive idrettsfolk som kan ha bidratt til at hovedlandsrennet ble lagt til Agder. Det hersker liten tvil om at Albert Wüller var strategen i arbeidet, men han må også ha vært en nettverksbygger som kunne få andre med. Hvem hadde han å spille på?

Strategens medspillere

Det er på strekningen Arendal til Kragerø vi finner de sentrale medspillerne til Wüller, og alle seks har han truffet i de forskjellige organisasjonene han var del av. I reportasjen fra Hovedlandsrennet i 1923 i *Norsk Idrætsblad og Sport* er fire av dem avbildet sammen med Wüller: Ingeniør Th. Pedersen fra Kragerø, kjøpmann Georg Torjussen fra Risør, banksjef Yngvar Fredriksen fra Risør og Disch-Pedersen fra Arendal. De fem omtales som «En del av skiidrettens forkjempere på Sørlandet.»²⁵ Pedersen fra Kragerø Turn & Idrætsforening og Disch-Pedersen fra Arendals Skiklubb hadde Wüller stiftet bekjentskap med i Sørlandets skikrets, men også gjennom arbeidet i Aust-Agder Distriktslag for Idrett. Begge hadde sentrale verv i Distiktslaget og arbeidet godt sammen med Wüller.²⁶ Risør Skiklubb ble dannet i 1917, men allerede fra 1895 hadde det relativt kortvarig eksistert en skiklubb i byen. Kjøpmann Torjussen hadde vært eneste formann så lenge den første varte, og han tok også på seg formannsvervet i den nye klubben.²⁷ Klubben ble arrangør av hovedlandsrennet sammen med Songe skiklubb på den tiden han var formann, og i Agderposten omtales han litt over en måned før hovedlandsrennet som «Risør Skiklubs energiske formand».²⁸

Yngvar Fredriksen hadde solid bakgrunn fra idrett, i Arendal, der han gjennom turnforeningen i byen tidlig hadde vist seg som en meget talentfull turner. Våren 1906 dro han som 19-åring til Christiania på et uttaksstevne for den 20 mann sterke turntroppen

som skulle representere Norge i de olympiske leker i Athen. «Kjempedrengen» som han ble kalt kom gjennom nåløyet og vant gull, den første gullmedaljen i et OL til en sørlending. Han var ikke den eneste sørlendingen – svigersønnen til Joseph Stockinger, Johan L. Stumpf, var også med i troppen som representant for Kristiansand Turnforening.²⁹

De to siste som skal nevnes som medspillere, er brødrene Nicolai og Fritz Prebensen, fra Risør. Brødrene var barnebarn av «den i særklasse viktigste av matadorene» i Risør, I.W. Prebensen (1808–1892) som hadde slått seg opp som reder i 1830-årene i Risør. Han etablerte seg også innen andre næringer som skipshandel, iseksport, trelasthandel, sagbruk, skogsdrift og mølledrift.³⁰ Den eldste av brødrene Prebensen, Fritz, var omkring 1920 en viktig skikkelse i næringslivet som disponent for trelastforretning, skipsreder og skogeier.³¹ Han hadde også engasjert seg i lokalpolitikken og var ordfører i Risør fram til 1922. I løpet av høsten 1922 var det flere komiteer i sving for å forberede hovedlandsrennet, og formann i innkvarterings- og festkomiteen var «brugseier Fritz Prebensen, hvis navn borger for at løberne vil faa det godt i alle dele.»³² Løperne skulle innkvarteres feltmessig, som det heter på folkeskolen i Risør, og eldre løpere og representanter for de forskjellige skikretsene skulle innkvarteres privat. Kongen og kronprinsen stilte i en egen klasse, sammen med sitt følge kunne de ikke tilbys ordinær overnatting. De kongelige skulle ta inn hos Fritz Prebensen like ved Torvet i Risør når de ankom søndagen om morgenen med ekstrasbåt fra Brevik. Den nærmere to mil lange strekningen til Songebakken med hesteskyss skulle Prebensen stå for.³³

Nicolai Prebensen har tydeligvis spilt en noe annen rolle enn broren i forberedelsene til hovedlandsrennet. Han framtrer i folketellingen fra 1920 med tittelen «Disponent for 'Østerå Bruk' A/S»,

Fra kongetribunen ved Hovedlandsrennet i 1923. Kong Håkon står helt til venstre, ordfører Stian Erichsen står som nummer tre fra høyre. Fotograf ukjent. Foto: Harald Langmyr.

Songe Skiklubb's egen Ingvald Songe, her fotografert i Holmenkollen. Fotograf ukjent. Foto: Harald Langmyr.

og i så måte avviker han ikke fra broren Fritz' sosio-økonomiske posisjon. I skisporet var det derimot yngstemann Nicolai som nådde lengst. Første gang han dukker opp i kildene, er i 1907 da han som 19-åring deltok i Holmenkollen. Siden ble det flere opptredener med en tiendeplass i 1913 på femmila. Vinneren var langrennsskongen Lauritz Bergendahl. Nicolai Prebensens siste opptreden i Holmenkollen var i 1915, da også Albert Wüller deltok for siste gang, med en sjuendeplass i «Ældre klasse».³⁴ Prebensen og Wüller er etter all sannsynlighet gamle kjente, og i fortsettelsen finner vi Nicolai Prebensen igjen som dommer i skirenn i regi av Songe Skiklubb og Sørlandets Skikrets.³⁵ Fram mot 1923 var Prebensen og Wüller skikretsens autoriserte hoppdommere.³⁶ Det kan ikke ha vært noen tvil om at Nicolai Prebensen var den selvsagte løypesjef for langrennsløpene. I en reportasje i Aftenposten like før hovedlandsrennet nevnes «den kjendte Holmenkolløper Nic. Prebensen», og at hans ansvar for løypene «skulde by

den bedste garanti for vellykket løp.»

Når det gjaldt å stikke ut trasé og gå opp løypene som skulle gå fra Akland innover mot Vegårshei, nevner Aftenpostens utsendte at Prebensen fikk hjelp av «gaardbruker Vierli.»³⁷

«Blant dem som *tidligere* representerte Sørlandet ved de større rend kommer Nic. Prebensen i første rekke.», heter det i *Norsk idrettsblad og Sport* i 1917. Han karakteriseres her som «en ivrig deltaker og en motstander som der stod respekt av». Skribenten i bladet har imidlertid oppdaget at det gror godt i sørlandsk skiidrett og noen år før ser han en arvtager til Nicolai Prebensen i Georg Østerholt.³⁸

«Sørlandets skikonge» og «Sørlandets første skiløper»³⁹

Perioden 1915–1920 markerte det endelige gjennombruddet for norsk skiidrett, og lengdeløpet især, med Holmenkollen som skisportens drivkraft og hovedarena. Også Hovedlandsrennet bidro til det.

Kronprins Olav hopper i Holmenkollen i 1923. Under Landsrennet gjennomførte han to hopp og fikk en fjerdeplass. Fotograf: Narve Skarpmoen. Nasjonalbiblioteket.

Georg Østerholt dukket opp på resultatlistene i denne gjennombruddsperioden for norsk skiidrett, først – i 1916 – i Holmenkollen og fra 1919 i Hovedlandsrennet. Han karakteriseres av skihistoriker Thor Gotaas som «landsdelens beste løper» som «tilhørte eliten i over ti år» og var «et sjeldent langdistansetalent». Og gjersdølingen Østerholt hadde storheter å konkurrere med, som den gamle skikongen Lauritz Bergendahl og den nye Thorleif Haug.⁴⁰

I 1916 meldte Østerholt overgang til Songe Skiklubb, og året etter deltok han for første gang i eliteklassen (klasse A) med en tredjeplass i kombinert og en sjetteplass på det lengste løpet i «skisportens drivkraft og hovedarena Holmenkollen». Han framheves «som aspirant til Kongepokalen! Vi ønsker bare: Hold fram som du stevner, Østerholt!»⁴¹ Siden ble det flere solide plasseringer i Holmenkollen, men aldri noen kongepokal i den bakken. Men for det fineste og mest stilrene hoppet fikk han Damenes pokal.⁴²

Å komme under vingene til en erfaren skiløper

som Albert Wüller må ha satt fart på karrieren. Wüller hadde flere ganger deltatt i Holmenkollen, siste gang i 1915, og var sikkert ikke fremmed for at det nyinnmeldte stortalentet skulle ta steget.⁴³ I Holmenkollen deltok Østerholt for siste gang som 39-åring, med en sjetteplass i hopprennet.⁴⁴

To år før Hovedlandsrennet i østre del av Agder deltok Østerholt i sitt andre Hovedlandsrenn, det 13. i rekken, lagt til Trondheim.⁴⁵ Han representerte ikke lenger Songe Skiklubb, men Lyn fra hovedstaden. Med lønnet arbeid i hovedstaden ble klubbytte nødvendig. På 30-kilometeren kom han på 10. plass, åtte minutter etter vinneren, skikongen Thorleif Haug. Lørdag 26. februar da 15-kilometeren skulle avvikles, «satte det ind med snefald, bløt ufyselig sne og dertil en generende vind.» Mange av løperne hadde smurt skiene for et helt annet føre og måtte i hui og hast smøre om. Det ble uansett en tung jobb i løypa. Østerholt kom rimelig godt fra dette og fikk en tredjeplass, et godt utgangspunkt for

Songebakken på 60-tallet, avbildet av Sørlandske Tidende. Foto: KUBEN, AAA.PA-2421.L8.3073.01.

hopprennet. Dagen etter var ikke været bedre, i referatet presentert med en ironisk snert: «Regnveir – graaveir – sne – vind, det var det straalende vinterveir man fik til hopløbet.» Østerholt klarte seg godt i Gråkallbakken og fikk to fine hopp på 32 og 34 meter som sikret ham Kongepokalen.⁴⁶

Georg Østerholts meritter etter innmelding i Songe Skiklubb ble lagt merke til i Skiforbundet, og det gikk ikke lang tid før han fikk representasjonsoppgaver i utlandet. Det første av

slike gikk til Stockholm, et 25 års jubileumsrenn for Föreningen til Skidlöpningens Främjande.⁴⁷ Siden ble det flere slike representasjonsoppgaver, i Saltsjöbaden og på Fiskartorpet – «Nordiska Spelen» i Sverige.⁴⁸ I begynnelsen av februar 1923 gikk turen til Riesenbirge i Tsjekkoslovakia i forbindelse med den internasjonale skikongressen i Praha.

Østerholt skadet seg på 50-kilometeren, og dette resulterte i at han ikke kunne delta i Hovedlandsrennet i sine hjemtrakter.⁴⁹

Den snøfattige vinteren

I slutten av februar 1922 meldes det i en liten notis i *Vestlandske Tidende* at Hovedlandsrennet for 1923

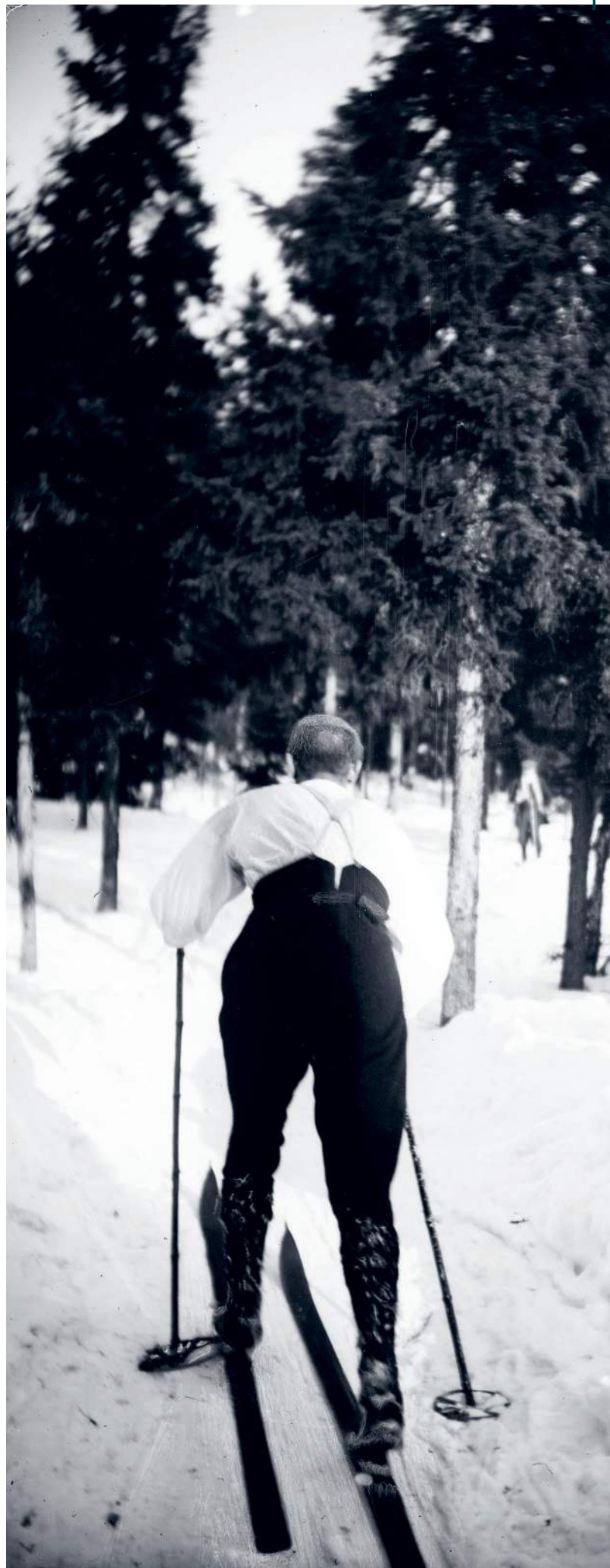
er besluttet henlagt til Sørlandet [...] Songe Skiklubb. Denne avgjørelse betegner en smuk seir for ingeniør Wüller, som har tat initiativet og arbeidet ihærdig [...] og paa forhaand ordnet med alt med hensyn til indkvartering i Risør m.v.»⁵⁰

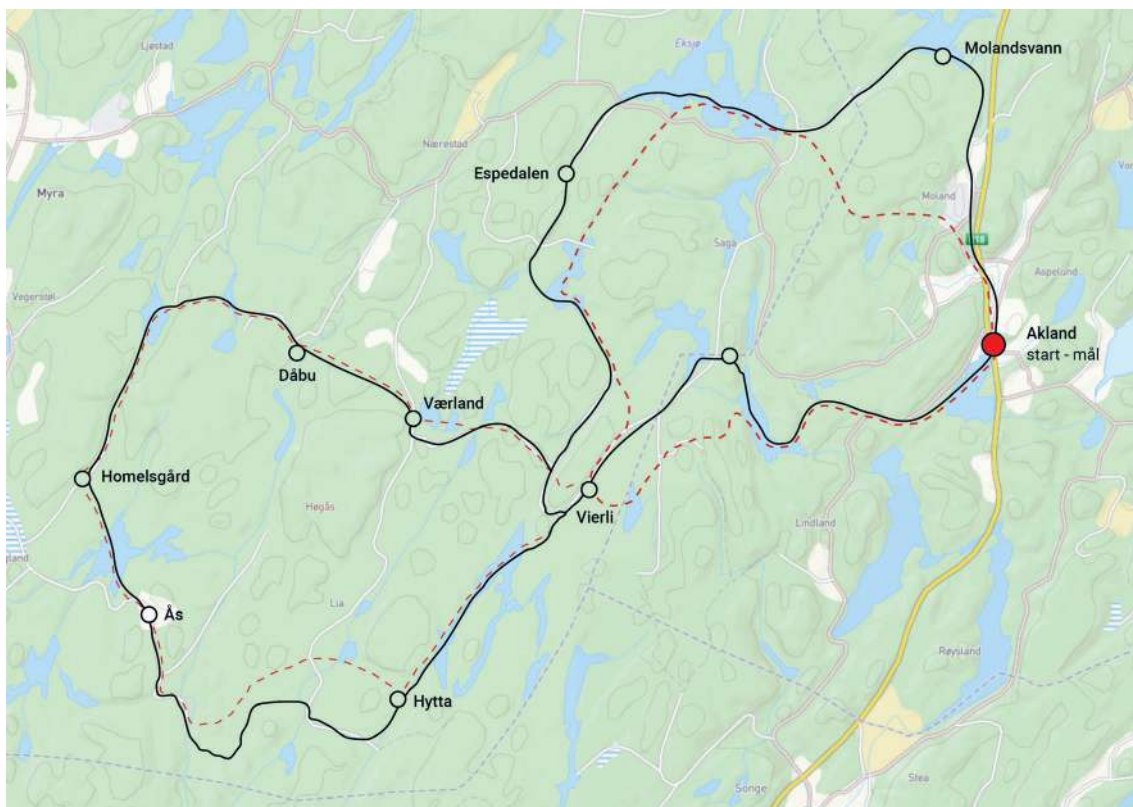
De overordnede planene var nok på plass, men det var først i slutten av september 1922 at styret i Sørlandets Skikrets nedsatte de forskjellige komiteer «som hver for sig herefter vil arbeide inden den optrukne ramme». Skikretsen sendte ut en redegjørelse til en rekke aviser regionalt «forat vi kan faa et overblik over de midler, vi kan gjøre regning på [...] med anmodning om velvillig bistand.» Det bes om velvilje og imøtekommenhet.⁵¹

Midt i november, i overkant av en måned etter redegjørelsen fra Sørlandets Skikrets, publiseres et innlegg signert av Georg Østerholt i flere av landsdelens aviser.⁵² Østerholt forklarer leserne hvilken begivenhet det er å arrangere et hovedlandsrenn, som etter Holmenkollrennet er «vort viktigste rend». Siden skiidretten har tatt store steg de siste årene på Sørlandet, mener han at Sørlandets Skikrets vil klare oppgaven å arrangere hovedlandsrennet «paa en helt ut tilfredsstillende maate». Østerholts oppfordring mot slutten av innlegget går til skiløperne i regionen om å trene rasjonelt, og han vil selv komme «tilbake til alminnelige treningsregler [...] og skal ta med endel om smurning av skiene, hvilket nu spiller en stor rolle for os skiløpere.»

I begynnelsen av desember startet Østerholt sitt neste innlegg med en bekymring: «Snøen lar vente længe paa sig i vinter, altfor længe efter skiløpernes mening. Det er ikke frit for at det begynder at klø i

⁵⁰«Landsdelens beste løper», gjersdølingen Georg Østerholt, ble skadet i forkant av Landsrennet. Her er han i aksjon i 1917. Fotograf: Narve Skarpmoen. Nasjonalbiblioteket.

Ingen kjenner lenger nøyaktig traseen for 30-kilometeren. En av avisene refererte følgende trase: Akland – Vierli – Værland – Dabu – Homelsgård – Ås – Hytta – Vierli (matstasjon) – Egsjø – Molandsvannet – Akland. Med dette som grunnlag dro tre eldre herrer, brødrene Tore og Arne Værland, samt artikkelforfatteren, inn i Vegårsheias skoger på leit. Vi fant aldri traseen, men etter en lengre prat med Øystein Værland i Myra – ansatt i Teknisk etat i kommunen gjennom et langt yrkesliv – ble alt langt klarere. Dette til tross, to sannsynlige traseer, riktignok med mye sammenfall, er lagt inn i kartet. Foto: Norkart. Montasje: KUBEN.

fingerne etter skistavene paa nogen hver av os.»⁵³
Treningstipsene kommer deretter, og så til slutt noen smøretips – «mixekunsten»:

Har man Østbye smurning nr. 1 og Østbye mix vil man klare sig under alslags føre. Er det vaat nysnø sætter man et lag med nr. 1 og utenpaa det et tyndt lag med mix eller tør parafin. Paa kornsnø – enten det er kaldt eller det er mildveir med regn – er Østbye nr. 1 den bedste smurning som kan faaes.⁵⁴

Noe seinere i desember ble Georg Østerholt intervjuet om forberedelsene til sesongen. Han er fortsatt bekymret: «Det blir jo aldrig ordentlig vinter iår.» Lite trening har det blitt så langt. Han som i avisen karakteriseres som «Sørlandets første skiløper» og «Sørlandets skikonge» holder seg i gang med å gå turer – og venter på snøen.⁵⁵

Noen dager inn i 1923 begynner den første av hovedstadsavisene å vise en viss interesse for Hovedlandsrennet. *Tidens Tegn* var i perioden 1910 til 1930 hovedstadens toneangivende avis, og det var i dette organet Georg Østerholt ble hyret inn for å opplyse leserne – flere titalls tusen – om «Songebakken og de arrangerende klubber Risør skiklub og Songe skiklub.» Artikkelen er utstyrt med både profil og bilde av Songebakken, videre beskrevet i detalj og sammenlignet med det beste man finner av bakker på Østlandet. Formennene i de to arrangerende skiklubbene, Albert Wüller og Georg Torjussen, er avbildet og omtalt i rosende ordelag. Avslutningsvis blir de forskjellige ankomstmulighetene beskrevet.⁵⁶

Østerholt nevner ikke snømangelen som var den store bekymringen gjennom desember. I slutten av januar derimot blir dette igjen tema:

«[...] udsikterne [er] saare triste, da der ikke er spor af sne endnu.» Det stilles spørsmål om hele rennet må flyttes. Samtidig var Wüller i hovedstaden for å ha «en konferanse» med Skiforbundets styre.⁵⁷ I et større oppslag et par dager inn i februar der både Songebakken, Wüller og «Brugseier, ordfører Prebensen» er avbildet, intervjues Wüller. Han svarer kontant nei på om snømangelen umuliggjør arrangementet, deretter: «Vi har bestilt sne.»⁵⁸ Den lokale presse tar bladet fra munnen:

Endelig kan man puste frit. For nu er vel alle forvirrede og forvirrende rygter om Hovedlandsrendets forflytning til Lillehammer eller annetsteds østpå en saga blot, og enhver yderligere misforstaaelse i den retning utelukket. Nu er det vel ogsaa slut med at paaprakke ingeniør Wüller alleslags uttalelser, som han aldrig er kommet med, og saa atpaa kjøpet paastaa at ha faat Skiforbundets bekræftelse paa opdigtingen.⁵⁹

Den lokale avis kan berette at rennet vil bli arrangert så sant det kommer snø før midten av måneden. Hvis så ikke skjer, vil rennet bli arrangert i begynnelsen av mars – etter Holmenkollrennene.

Bare dager før rennet skal settes i gang, kopierer lokalavisen mye av det som Georg Østerholt hadde satt på prent i *Tidens Tegn* i begynnelsen av januar. Snømangelen nevnes ikke, det hadde kommet noe, men ikke på langt nær nok for rennet i Songebakken. Fra Akland og innover mot Vegårshei var det mer enn nok snø for de to langrennsløpene.

Den lange 30-kilometeren

Wüllers kontante bestilling av snø 14 dager før Hovedlandsrennet skulle starte, ble i liten grad innfridd. Start og målgang for langrennene som skulle skje fra Risørs gymnastikklokale sentralt i byen, måtte flyttes til Akland med trasé i retning Vegårshei. I dette terrenget var nok ikke løypesjefen Nicolai Prebensen lommekjent, og han måtte derfor kalle inn forsterkninger. Tre dager før løpet heter det i *Aftenposten*: «Løipen er opgået idag af Nicolay Prebensen og gaardbruger Vierli [...] og kommer

sandsynligvis til at gaa i et lidet kuperet terræn.» I *Tidens Tegn* karakteriseres terrenget som både avvekslende og morsomt.⁶⁰

Bare 30 av de nærmere 170 påmeldte skulle gå det lengste løpet. Flere av de antatte favorittene, Thoralf Strømstad, Thorleif Haug og Johan Grøttumsbråten, prioriterte Holmenkollrennene denne våren. Andre toppløpere, deriblant Georg Østerholt, fra den såkalte «Pragertroppen», rakk ikke fram i tide til 30-kilometeren. Håpet var at de skulle nå fram til kombinertrennet et par dager senere, men det skjedde ikke. Den utflyttede gjersdølingen Georg Østerholt fikk ikke med seg Agders første hovedlandsrenn, som han hadde vært så motivert for.⁶¹

Om morgenen renndagen kl. 09.00 ble løperne fraktet med dampbåt fra et snøfritt Risør til Røed innerst i Sørfjorden, bare ti minutters gange til startstedet på Akland. Løperne var høylytt overrasket, for her var det snø overalt og «Der hersker nu nemlig fuld vinter». Kaldt var det, ned mot 10 minus. Føret var fint «med 2 fot gammel sne og 3 tommer nysne.» Kl. 12.00 presis startet rennet. Løypa innover mot Vegårshei var lagt som et åttetall i terrenget, med Vierli som midtpunkt – alle løperne var innom gården to ganger, på vei tilbake til Akland var gården matstasjon. Aftenpostens utsendte forteller at alle 30 løpere kom til mål i god form. Dette stemmer dårlig med andre lokale kilder, som oppleves langt bedre informert. *Vestlandske Tidende* meldte at 22 startet og 18 fullførte. Tre av de fire som ikke fullførte, var vestegder. En av dem gikk bare 7–8 kilometer før han forstod at dette ville bli for hardt med det treningsgrunnlaget han hadde. De to andre forsvant ut av løpet etter at en tredjedel av løpet var unnagjort. Knut Strømstad fra Fossum, derimot, tok ikke mat til seg på Vierli, men så var det bare med nød og neppe at han kom seg til mål, fullstendig utkjørt.⁶² Strømstad tapte 10 minutter til de beste løperne på den siste mila, forteller «Clab» i *Sportsmanden*: «Strømstad mente selv at grunden for slapheten tilslut var at det ikke var mat paa hvilestationen, bare varm melk.»⁶³

Beste sørlendinger ble vegårsheiene Knut

Harekjær, med en sjuendeplass og Jakob Olimstad med en 10. plass. Harekjær var bare 16 minutter bak vinneren John Maardalen fra Rjukan, Olimstad sju minutter bak Harekjær. *Sportsmandens* utsendte var svært imponert over Harekjær og mente at han måtte være «det nye skiløpernavn paa Sørlandet». Maardalen og tredjemann i rennet, Ole Reistad, hadde tydeligvis femmila i Holmenkollen i tankene: Etter innkomsten gjennomførte de to en «privat treningsspurt paa nær en time.»⁶⁴ Dette imponerer når det hevdes fra forskjellige kilder at løpets lengde lå lenger mot 40 enn mot 30 kilometer. I Skiforbundets annaler opereres det med 35 kilometer.⁶⁵

Hopprennet i Songebakken: «[...] mot ing. Wüller kjæmper selv veirgudene forgjæves.»⁶⁶

Det er dog et uhyre arbeide som er nedlagt. Det forstaaes best ved at 10 mand har arbeidet i bakken fra oktober maaned og uken før rendet 100 mand og 30 heste [...] det var et vovelig stykke arbeide at begynde paa at kjøre sne i bakken, hvor det ikke fantes et snekorn, fra et dalsøkke hvor det riktignok laa et par fot sne.⁶⁷

Hele underrendet og flaten er dekket av et tilstrækkelig dypt snelag. I overrendet er sneen baaret op i sækker. Desuten er det bygget op tribune for kongen, repræsentanterne, dommere og publikum foruten musiktribune og tribune for løperne. På begge sider av bakken er der anbrakt trapper.⁶⁸

Temperatursvingningene de siste døgnene før rennet førte til at rennet startet med blåis i bakken. Dette så faretruende ut – det kunne gå på livet løs. Flere var bekymret for landets kronprins som skulle delta i juniorklassen.

Antall tilskuere til stede i bakken varierer i de forskjellige kildene. Arbeiderpartiavisen *Tiden* opererer med «ca. 5000 i bakken, nede paa sletten og på landeveien.»⁶⁹

Der var ren folkevandring igaar paa alle veie som førte til Songebakken. «Fløsta» og «Tromøsund» var fulldastede

fra Arendal og en hel masse kom pr. bil eller hest landeveien. Da rendet tok sin begyndelse var der samlet en saa stor menneskemasse som vel aldrig tidligere har hændt ved noget sportsstevne paa Sørlandet.⁷⁰

Kongen, Kronprinsen og representanter for Skiforbundet hadde ankommet Risør med «ekstrabaaten» fra Brevik om morgenen renndagen, og bryggen i byen var «stuvende fuld av folk» som med stormende jubel tok imot gjestene. De kongelige tok inn hos Fritz Prebensen, som i dag har adresse Torvet 1.⁷¹ Etter frokost var det videre med bil til Bosvik, deretter med hesteskyss til Songebakken. Ved ankomsten utbrakte hoppssjef Fredriksen, den meritede turner med gullmedalje fra «Ekstralekene» i Aten 1906, et «leve, hurra». Kongesangen ble deretter sunget av det store publikum.⁷²

Ble det hopprenn på blåisen for kronprinsen? Tilstedeværende myndighetspersoner skal ha sendt melding til kongen og bedt ham hindre kronprinsen i å hoppe. Kongens nei var insisterende: «Kan andre norske gutter hoppe i bakken, så kan også min sønn gjøre det!» Før kronprinsen satte utfor, hadde en av hopperne nærmest blitt beordret, Songe Skiklubbs egen Ingvald Songe. Kronprinsen gjennomførte to hopp på 34 og 36,5 meter og fikk en fjerdeplass.⁷³

Knut Strømstad fra Fossum vant kongepokalen i kombinert. Han hadde bare blitt slått av John Maardalen på 15-kilometeren dagen før, men i hopprennet fikk Knut Strømstad to stående hopp, mens Maardalen hadde fall i begge hopp. Knut Strømstad vant ikke bare kongepokalen, men også kjærligheten i Risør, og han ble etter hvert skimaker med egen bedrift i byen.⁷⁴

«Det første Hovedlandsrend paa Sørlandet blev en sukses»⁷⁵

Hovedlandsrennet ble avsluttet med premieutdeling, med kong Haakon selv som utdeler, i Risør gymnastikklokale og med en derpå følgende festlighet på Rådhuset. Premievinnerne ble alle båret på gullstol rundt i lokalet – kronprinsen vegret seg – «men efter kongelig ordre blev han baaret og hyldet.»⁷⁶

Songebakkens beliggenhet i terrenget med omgivelser i 1958. Foto: S. Langset/Widerøes Flyveselskap. KUBEN AAA.PA-2424.U01.L1c.117845.

Mandag morgen var byen i oppløsningstilstand, det hele var over, og nu gjaldt det at faa pakket sammen og komme sig ombord.

Folk kunde liksom ikke arbeide (elevene i skolen hadde fått fem fridager⁷⁷), saalænge denne stab av skifolk var i byen, de maatte være med til det sidste, byens baker vilde ikke kna deigen lenger, og smeden lot slæggen henge paa plads, mens de ivrig betragtet flokken der steg ombord, og det svake kjønn hadde en hel masse farveller at ta, og saa gled baaten ut under hurrarop og la i vei mot Brevik.⁷⁸

Det femtende hovedlandsrennet på ski ble svært så vellykket til tross for at snøen uteble. Snømangelen ble derfor behørig kommentert i pressen, og ett av idrettsbladene hevdet at «Hovedlandsrendet ved Risør blev paa grund av føreforholdene, ikke helt vellykket».⁷⁹ I ettertid var det endatil mulig å ironisere over mangelen på snø: «Sørlandets skikrets har endel brukt sne tilsalgs. Varen er billig og prima. Henvendelse ing. Wüller, Tvedestrand.»⁸⁰

Kilder og litteratur

Litteraturliste

Bastiansen, Henrik Grue, Dahl, Hans Fredrik 2019. *Norsk mediehistorie*. Universitetsforlaget.

Gotaas, Thor 2010. *Først i løypa. Historien om langrenn i Norge*. Dreyer Forlag.

Gotaas, Thor 2013. *Femmila. Skisportens manndomsprøve*. Gyldendal Norsk Forlag A/S.

Justvik, Nils Martinus 2017. *Idrett i sør. Vest-Agder idrettskrets 100 år – 1917–2017*. Portal Forlag.

Justvik, Nils Martinus 2018. *Fra hav til hei. En fortelling om idrett i Aust-Agder*. Cappelen Damm akademisk.

Langmyr, Harald 2012. «Songe-industrien 100 år.» I *Dengang – på våre kanter. Årbok 1999*. Utgitt av historielaget for Dypvåg, Holt og Tvedestrand. S. 36–42.

Langmyr, Harald 2014. *Songe Skiklubb 1914–2014*. Utgitt av Stian Grasåsen og Harald Langmyr.

Norman, Victor 2019. *En liten åpen by. Fortellingen om Risør 1873–2018*. Cappelen Damm.

Norman, Victor 2021. *En liten åpen by. Fortellingen om Risør 1500–1873*. Cappelen Damm.

Rem, Tore 2020. Olav V. *Den fremmede 1903–1940*. Cappelen Damm.

Rudeng, Erik 2021. *Morgenbladet. En historie for seg*. Pax Forlag A/S.

Vang, Jon Støyl 1957. «Aust-Agder Skikrets.» I Ragnvald Johnsen (red.) *Norske skiløpere. Skihistorisk oppslagsverk i 5 bind. Telemark – Sørlandet – Vestlandet*. Oslo: Skiforlaget – Erling Ranheim.

Aasbø, Odd Sverre, Mykland, Oddvar. 2008. *Idrett i Risør – før og nå. 150-årsjubileum for organisert idrett*. Risør.

Andre kilder

Artikkelforfatterens egne notater fra:

Foreningen til Skiidrættens fremme, Rendresultater Register over skirendene 1913–1923. (Materialet finnes i Holmenkollmuseets arkiver.)

Norges Skiforbunds Årsberetning (NSÅ) 1915, 1916, 1917, 1919, 1920, 1921, 1922, 1923.

Aviser

Aftenposten 1923.

Agderposten 1923.

Dagbladet januar 1923.

Folketanken 1922.

Fædrelandsvennen 1922 og 1923.

Grimstad Adresstidende 1922.

Lillesandsposten 1922.

Nedenæs Amtstidende 1922 og 1923.

Norsk Skytter-Tidende 15.3.1864.

Tiden 1922.

Tidens Tegn 1923

Vestlandske Tidende 1922 og 1923.

Idrettsblad

Idrætsliv 1923.

Norsk Idrætsblad og Sport 1917.

Sportsmanden 1923.

Nettsider

https://nbl.snl.no/Oscar.Wergeland_-_1815%E2%80%93931895

https://snl.no/Myrens_Verksted

<https://web.archive.org/web/20060428041449/http://www-bib.hive.no/hveadm/samlokalisering/dok/sbed-fmeld391/hih-historikk.html>

<https://www.digitalarkivet.no/census/search/1920>

Noter

- 1 Aftenposten, morgenavisen, mandag 19.2.1923.
- 2 Aftenposten, morgenavisen, torsdag 15.2.1923.
- 3 Gotaas 2013:46ff.
- 4 Vestlandske Tidende 22.2.1922. Både Tiden og Nedenæs Amtstidende nevner dette. I Vestlandske Tidende råder en viss nedstemthet over at ikke Arendal med Nygårdsbakken er valgt.
- 5 Det var kanskje ikke så mye å se fram til av feiring for innbyggerne i Risør. I bind 2 av Risørs historie beskriver Victor Norman de vanskelige tidene som hadde inntruffet etter verdenskrigen. Overskriften «Fredsrus – og tidenes blåmandag» taler for seg. Kommunens økonomi var elendig, «et nytt bunnpunkt, arbeidsledigheten steg, og utvandringen til Amerika ble større enn noen gang.» Det ble imidlertid feiring av 200-årsjubileet, men kongen kom ikke, for han hadde tidligere på året besøkt byen og omegnen. (Norman 2019: 183–187.)

- 6 Justvik 2018: 69. «Skibakker i Vennesla», upublisert dokument der kart og tabell for bakkene og bakkerekorder inngår, utarbeidet av Ove H. Arntzen, Vennesla Historielag.
- 7 Justvik 2018: 38.
- 8 Ibid: 32, 35.
- 9 Ibid: 51 (Bilde).
- 10 Vestlandske Tidende 22.2.1922.
- 11 https://nbl.snl.no/Oscar.Wergeland_-_1815%E2%80%93931895 Se også Justvik 2017: 55f.
- 12 Norsk Skytter-Tidende 15.3.1864.
- 13 Justvik 2017: 29, 50f, 55.
- 14 Norsk Idrætsblad og Sport nr. 6 1917: 92
- 15 Horten Tekniske skole var den første tekniske skole i landet med oppstart i 1855: <https://web.archive.org/web/20060428041449/http://www-bib.hive.no/hveadm/samlokalisering/dok/sbed-fmeld391/hih-historikk.html> Myrens Verksted ble opprettet i 1848 og var lenge landets ledende verksted for utvikling av norsk maskinteknologi: https://snl.no/Myrens_Verksted.
- 16 Langmyr 2012: 36f.

- 17 Langmyr, Harald 2014: 6.
- 18 Norges Skiforbunds Årsberetning (NSÅ) 1915: 50f. 30 skibakker er nevnt i oversikten.
- 19 Aftenposten 15.2.1923. Avslutningsvis i teksten som har overskriften «Foran hovedlandsrendet» siteres Georg Østerholt slik: «Og i bakken skal det sættes verdensrekord iaar» (Teksten er signert «J. D.»)
- 20 NSÅ 1917: 149 og 1922: 110f.
- 21 Norsk Idrætsblad og sport 1917: 106.
- 22 Ibid.
- 23 Justvik 2018: 341, 59f.
- 24 NSÅ 1923: 9.
- 25 Norsk Idrætsblad og Sport 1917: 69.
- 26 Justvik 2018: 341.
- 27 Aasbø, Mykland 2008: 108ff
- 28 Agderposten 2.1. 1923.
- 29 Justvik 2017: 46f.
- 30 Normann 2021: 433ff. Normann 2019: 85ff. Matadoren har stor innflytelse på en rekke områder for folk flest på et mindre sted, ikke minst innen næringslivet.
- 31 Folketellingen 1920.

- 32 Norman 2019: 231., Aftenposten, fredag
aften 2den februar 1923.
- 33 Nedenæs Amtstidende 16.2.1923.
Folketelling.
- 34 Foreningen til Skiidrættens fremme.
Rendresultater. Register over skirendene
1913-1923. (Forfatterens notater)
- 35 NSÅ 1916: 120f. «Som startere og
tidsobservatører fungerte d' hrr. Alb.
Wüller og forstmester Nic. Prebensen.»
I dette rennet nevnes også Fritz
Prebensen. Han har bidratt med en
ekstrapremie til den som hopper lengst i
bakken. NSÅ 1916: 97.
- 36 NSÅ 1922: 119.
- 37 Aftenposten tirsdag aften 13. februar
1923.
- 38 Norsk Idrætsblad og Sport, nr. 6, 1917: 92.
- 39 Dette er to karakteristikk av Georg
Østerholt. (Nedenæs Amtstidende
13.12.1922.)
- 40 Gotaas 2010: 99f.
- 41 Gotaas 2010: Ibid. Norsk Idrætsblad og
Sport, nr 6, 1917: 92.
- I de nasjonale annaler nevnes Østerholt
for første gang i 1915, men uten noen
tilknytning til en idrettsklubb. Året etter
meldte han seg inn i Songe Skiklubb,
som dette året arrangerte amtsrenn i
den nybygde Songebakken. Utenfor
selve konkurransen hadde Østerholt
nesten «bunnet» bakken – hoppet
ble målt til 48 meter, det lengste i
konkurransen var på 42,5 meter. (NSÅ
1915: ingen paginering, NSÅ 1916: 120ff.
42 *Dagbladet* 11.1.1923 (R.E.A.) Støyl 1957:
368.
- 43 Foreningen til Skiidrættens fremme,
Rendresultater Register over skirendene
1913-1923: Året 1915 og 1916. (Forfatterens
notater)
- 44 Støyl 1957: 368.
- 45 NSÅ 1919: 34.
- 46 NSÅ 1921: 26–33.
- 47 NSÅ 1917: 65
- 48 NSÅ 1919: 51f., NSÅ 1922: 37ff.
- 49 NSÅ 1923: 41f. Aftenposten 27.1. 1923. I
bladet Idrætsliv (stiftet i 1913 og slått
sammen med Sportsmanden i 1933)
finner vi en lengre artikkel av Østerholt
med overskriften «Fra de store skirend
i Czekoslovakiet». Han beskriver reisen
ned og hele oppholdet inngående.
Han nevner ikke sin egen skade, men
redaksjonen i bladet nevner dette i et
PS. (Idrætsliv 23.3.1923). I januar 1920
deltok Georg Østerholt sammen med
Sverre Østbye, Johan Grøttumsbråten
og Ole Reistad i et kombinertrenn i
Södertälje. Det foreligger en lengre
artikkel om turen som er signert
«Troppen». Kan det være Georg
- Østerholt som har hovedæren for
artikkelen? Noe taler for dette – den
som er minst karakterisert gjennom
artikkelen, er Østerholt. Skrivekyndig var
han, det vet vi. (NSÅ 1920: 34-43.)
- 50 Vestlandske Tidende onsdag
22.2.1923. I Nedenæs Amtstidende
24.2.1923 heter det at var «Albert
Wüllers energiske og maalbevisste
arbeide» som hadde resultert i
tildelingen. Arbeiderbevegelsens
avis Tiden (22.2.1922) er om enn mer
overstrømmende i sin omtale av Wüller:
Indkvarteringsspørsmålet er bragt i
havn og planerne for arrangementet
forøvrig fuldt utarbeidet.»
- 51 Vestlandske Tidende 6.10.1922. Samme
redegjørelse ble også publisert i Tiden
7.10.1922, Agderposten 7.10.1922 (Forsiden),
Grimstad Adressetidende 10.10.1922
(Forsiden), Folketanken 13.10.1922,
Lillesandsposten 13.10.1922 (Forsiden),
Nedenæs Amtstidende 13.10.1923.
- 52 Folketanken 15.11.1922, Fædrelandsvennen
15.11.1922, Agderposten 16.11.1922
(Forsiden).
- 53 Agderposten 4.12.1922 (Forsiden),
Folketanken 4.12.1922.
- 54 Ibid. Thor Gotaas har i en av sine bøker
et eget avsnitt om skismøring – «Koking
og gummistank» – som fra 1910 ble
utviklet. Et underavsnitt har overskriften
«Østbye-kara» der brødrene Sverre og
Peter er i fokus med deres framstilling
av deres skismøring. Georg Østerholt er
nevnt mot slutten av dette avsnittet.
(Gotaas 2010: 94ff.) I en annen bok av
Gotaas fortelles historien om «Skiparet
som forsvant» fra 1930. Sverre Østbye
og Georg Østerholt var gamle kjente
(se fotnote 46), «begge i 40-årene og
meritterte skiløpere». (Gotaas 2013: 124f.)
(Til dette med alder; Georg Østerholt var
38 år og Sverre Østbye var 41 i 1930.)
- 55 Nedenæs Amtstidende 13.12.1922.
- 56 Tidens Tegn 4.1.1923. (Vestlandske
Tidende 6.1.1923 har sakset hele
artikkelen til Østerholt fra Tidens Tegn.)
For nærmere omtale av Tidens tegn, se
Rudeng 2021: 178ff og Bastiansen og
Dahl 2019: 143.
- 57 Aftenposten 29.1.1923, *Dagbladet*
30.1.1923.
- 58 Aftenposten 2.2.1923.
- 59 Nedenæs Amtstidende 2.2.1923.
- 60 Aftenposten 13.2.1923. Tidens Tegn
16.2.1923 fokuserer ensidig på Prebensen
som løypelegger.
- 61 Aftenposten 16.2.1923. Georg Østerholt
hadde blitt skadet i 50-kilometeren som
han hadde deltatt i, så han var etter
all sannsynlighet uaktuell. (Idrætsliv
23.3.1923)
- 62 Vestlandske Tidende 19.2.1923.
- 63 Sportsmanden 23.2.1923. «Clab» innleder
hele avsnittet «Efter Hovedlandsrendet
paa Sørlandet med å konstatere at «30
km. løipen var ca. 40 km.»
- 64 Aftenposten 16.2.1923. Vestlandske
Tidende 16.2.1923. Sportsmanden 23.2.1923.
- 65 NSÅ 1923: 33.
- 66 Vestlandske Tidende 19.2.1923.
- 67 Ibid.
- 68 Tiden 17.2.1923.
- 69 Tiden 21.2.1923. (Forsiden)
- 70 Tiden 17.2.1923. Vestlandske Tidende
14.2.1923. (Forsiden)
- 71 Sportsmanden 19.2.1923
- 72 Vestlandske Tidende 19.2.1923.
- I Tore Rems første bind av biografien om
Kong Olav er det flere referanser til
Songebakken og kronprinsens deltakelse
i rennet i 1923. Dette er den «største av
kronprins Olavs skibragder» som hører
med i «standardrepertoaret i forbindelse
med senere oppsummeringer av hans
liv, ved hans bryllup, og ikke minst i
forbindelse med jubileer.» (Rem 2020:
139.)
- 73 Vestlandske Tidende 19.2.1923.
- En av dommerne i Songebakken, kaptein J. S.
Hertzberg fra Oddersjaa, kommenterte i
et avsnitt i Christianssands Tidende
(23.2.1923) og flittig sitert i aviser i Aust-
Agder at flere hoppere fra Vest-Agder,
tre av ni, hadde trukket seg fra rennet
på grunn av forholdene. Når Kronprinsen
kunne hoppe «burde det være en skam
for andre deltakere at trække sig undav,
fordi de synes bakken er for haard.»
Kapteinen manet til ettertanke blant
hopperne. Som type betraktes hopperen
som «en uforfærdet kar, som ikke taper
motet, om forholdene kommer litt paa
tvers.»
- 74 Det gror godt i fotefarene etter enkelte
kongepokalvinnere. Strømstads
barnebarn er den ikke ukjente
fotballspilleren Fredrik Strømstad.
- 75 Aftenposten 19.2.1923. (*Dagbladet*
19.2.1923: «Alt var eksemplarisk arrangert
og tjener disponent Wüller til megen
ære.»
- 76 Sportsmanden 23.2.1923
- 77 Ibid: «Paa Sørlandet ser det ut til at
være den rette forstaaelse av skisporten.
Skolene hadde fri hele 5 dage paa grund
av rendet.»
- 78 Idrætsliv 23.2.1923.
- 79 Idrætsliv 19.2.1923.
- 80 Sportsmanden 23.2.1923.